

„Dober večer, gospa,“ je pozdravila tujko, „kam vas vede pot?“

Tujka pa je molčala in šla mimo.

„Kam pa greste, lepa gospa?“ je izpraševala ženica naprej, in na njene klice je pritekel še njen mož iz hiše.

„Ne izprašujte!“ je dejala tujka, „zgodí se vama lahko, da ne bosta pozabila nikdar, kdo sem!“

„Ah, povejte, gospa, kar povejte, kaj se nama hoče zgoditi?“ sta hitela oba kar v eni sapi.

„Dobro, povem!“ je dejala visoka tujka, „jaz sem — radovednost!“ V tistem hipu se je zablistalo in strašno zagrmelo — vsenaokrog je pa nastala strašna tema.

Ko so se drugo jutro prebivalci doline prebudili, ni bilo bele hišice nikjer. Šli so na griček in videli tam čisto majhno hišico in v njej ženico in možička. Eden izmed vaščanov je vzel hišico domov, in glej čudo: bila mu je vremenski prerok. Kadar je deževalo, je bil zunaj možiček, ob lepem vremenu pa je ženica stala na pragu.

Tako je nastala „vremenska hišica“ — in možiček in ženica morata za kazen svoje prevelike radovednosti služiti ljudem kot vremenska preroka.

IVO TROŠT:

Leseni Jakob.

(Dalje in konec.)

4.

Tovariši so poslej nekaj dni hodili v šolo brez njega. On je krenil namesto v učilnico kakor ob prostih dneh k reki, kjer se je nekda učil ali še rajši naslajal s prijetnimi mislimi, kako prijetno bo doma, kadar se vrne ter bo res tudi nekaj znal, da poreko: Niso zaman trošili zanj; gotovo bo nekoč gospod in ne več leseni Jakob.

Te misli so bile seveda lepše nego pusta slovnica in sladke nade v bližnjo bodočnost, vabljivejše nego Janezov resni namen, da se poboljša in dohiti součence.

Nič ni torej zalegel nasvet: „Poišči si miren, tih prostorček!“ — Stare znanke so ga spremljale tudi sem in slednjič zamamile, da je zabil učenje, zabil še tisto, kar bi bil znal, ko bi ostal doma v sobi.

Součenci so se tiste dni zaman ozirali v šoli na njegov prostor. Lesenega Jakoba ni bilo, z njim pa tudi ne običajnega smeha in roganja. Skoro dolg čas je silil v šolo tiste dni. Tegelj je pa stopal po znani ravninici gor, stopal dol. Zdel se mu je tukaj najprimerniši kraj, kjer lahko premisli, kaj treba ukreniti.

Njegov najtrajnejši sklep je bil poslej: domov ne! Pojasnjeval si je sicer neprijetni položaj tako-le: Nemško šteti znam do sto in čez, tisto je res; tudi ozmerjam lahko nasprotnika v tem jeziku, zlasti če ga še ne umeva dobro, tisto je tudi res; kanclijska pisma prečitam vsa, če so lepo pisana in slovenska, tudi res; meriti se pa tudi ne strašim v dolgost in širokost, kaj bi tisto! Toda dobili me ne boste v pesti, in jezični Podbrežani, da bi brili norce z izprijenim študentom, ne in ne!

Slehrni večer se je vračal pozno domov, legal spat malone brez večerje in se premetaval po postelji, kakor bolnik z vročinsko boleznijo. Tovariš Lojze je slutil, kaj se godi v duši nesrečnega sorodnika. Slišal je ponoči njegove vzdihе in vedel, da ne spi. Tolažil ga je, da doma vendar ne bo tako hudo, kakor se boji. Doma je doma.

„Doma je sramota. Lojze!“ je začel leseni Jakob izmučen in skoro z jokajočim glasom, a vendar vesel, da se je oglasil v temni noči tovariš, ki mu lahko potoži svoje bridkosti. Molk mu je bil že grozen, bil mu je največja muka v brezupno temni noči njegove osamelosti. Tlačil ga je, kakor mora tlačiti človeka, ki se je reši šele tedaj, kadar zamiglje z vsemi štirimi palci obenem. Te more je bil sedaj rešen, in odprl se je vir njegove zgovornosti. Zaupal je ta trenutek Lojzetu svoj sklep, ki ga je izmislil tiste dni na bregu reke. Janezu pa od misli do sklepa ni bilo posebno daleč in od sklepa do dejanja ne dlje kot drugemu iz roke v usta. Lojze se je torej bal, da bi utegnil tovariš učiniti, če že ne kaj hudega, vsaj kako neumnost, zakaj pripovedoval mu je popolnoma mirno, kaj namerava in se ni zgražal niti najmanje sam o svojem sklepu, zakaj nadaljeval je popolnoma hladno dalje, da mu Lojze navzlic vsej radovednosti ni mogel v besedo. Razlagal mu je, kako bi lahko doma zmerjal vrstnike po nemško, ko bi se mu rogali in ga dražili. „Pa tega ne maram,“ je pristavil samozavenostno in nadaljeval, kako prijetna bi bila taka osveta: nobeden bi ga ne umel; on bi pa rekel drugim, kar bi hotel v tujem jeziku. „Pa tega ne maram.“

„To ti ne bi pomagalo veliko. Če ne namerjaš nič bolj pametnega, se ne čudim, da te imajo za lepo oblečenega bebca. Ne zameri!“

„Tega ne maram: zato ti pa tudi ne povem natančno in do konca, kako se nameravam izogniti vsemu svetu. Ne povem ti ne, za nič ti ne povem, kaj bom storil.“

„Domov se vrni k očetu in bratu, pa doma delaj in ne povej nikomur, kaj si mislil storiti.“

„Ne bom ne doma.“

„Kje pa boš?“

„Nikjer več. Delal ne bom —“

„Pohajal.“

„Ne.“

„Kajpa?“ — Lojzetu je bila na jeziku ostra beseda, pa je ni rabil. Ni ga hotel žaliti; s tem ga je pridobil, da mu je zaupal in začel:

„Veš kaj, Lojze. Meni ni mogoče več živeti. Izpovedati se moram in prejeti sv. obhajilo, potem pa k reki, pa na most, pa v vodo —“

„Leseni Jakob!“ je hotel sedaj Lojze zabrusiti na posteljo sorodniku, pa se je zopet premagal in pomislil, da Janezu od sklepa do čina ni dosti. Saj ga je poznal še s paše. Pojasnil mu je zato povsem mirno njegov nespametni sklep, plitvost in pogubnost njegovih misli. Prepričal in utešil ga je vsaj začasno, in oba sta mirno zaspala do jutra.

Sklenil je, da bi poslej ne smel več puščati Janeza samega in tudi ne na breg k reki. Začel si je očitati, da sta on in Namretov najbrž kriva dobršen del njegove nesreče. Norčevala sta se z njim in ga jezila, pomagala pa le malo.

„Če ne kaj hudega, vsaj kako neumnost lahko počne leseni Jakob,“ si je ponavljal Lojze, „in ljudje bodo grdo gledali slednjič še za nama, ki sva njegova rojaka.“ Dokazoval je poslej tovarišu, da se je tako nespameten sklep mogel roditi samo v Janezovi nespametni glavi.

* * *

Nova pomlad je veličastno praznovala svoj prihod v mestno okolico, na bregove šumeče reke, kjer se je kakor često tudi danes šetal Tegljev Janez. Šole ni obiskoval že blizu teden dni, součencem ni bilo več dolg čas po lesenem Jakobu. Vsega se privadi mlad človek.

Sorodnik Lojze je svaril Tegljevega, naj ne postopa po mestnem logu, naj se ne žalosti preveč. Doma ga čakajo skrbni oče, sestra, brat, ne manj skrbna gospodinja, vsi vozovi, stara kobilá, lisasti voliček, ki gotovo še ni pozabil dobrega znanca; nekaj teličkov so pa gotovo pustili še za rejo. Samo ti ga ne bodo poznali. Ali ko počí z bičem na Koprivčevem bičevniku, spoznajo vsi prebivalci v hlevu, da zna pokati Janez kakor le malokdo. Podbrežani bodo mislili, da se podirajo vsi dimniki od kraja po vasi in da lete skupaj vse jezične Podbrežanke.

Leseni Jakob se je žalostno nasmehnil Lojzetovi razlagi domačih prijetnosti, odgovoril pa ni. Veselile so ga vse te stvari, toda vtiski poslednjih dni so bili močnejši, in živo naslikana bodočnost v vedni sramoti in zaničevanju je vplivala nanj tako mogočno, da ni mogel odoleti hipni obupnosti. Lojzetu se je vendar zdelo, da mu splamte oči v živahnem ognju, ko mu razlaga nekdanje domače življenje in mu ga primerja s prihodnostjo, ko bo zaradi pridobljenega znanja poleg njegovega očeta — župana Volka — najbistrejša glava v Podbregu. In oči so tedaj zasijale nesrečnemu obupancu še živahneje. Tovariš si je to tolmačil za dobro znamenje in nadaljeval opisovanje domačih sladkosti, da se je slednjič začelo še njemu tožiti po rodnem domu in nepozabnem življenju prve mladosti.

Vso zadevo je pa Lojze tudi previdno zaupal šolskemu navnatelju, in gospod je pohvalil njegovo skrb za tovariša. Potolažen je Lojze potlej jemal v roko knjigo.

Tisto popoldne, ko je pomlad slovesno praznovala svoj prihod v južne dežele, je bilo določeno, da se preokrene tudi usoda lesenemu Jakobu. Nemo je stopal v senci visokih jelš, roke prekrizane odzadaj, glavo sklonjeno in v glavi vse polno zmedenih misli, nezrelih sklepov. V njegovem srcu je

gostovala mrzla zima, pusta obupnost; vsepovsod se je pa slavil vesel praznik nove pomladi.

„Oj, Jakob, leseni Jakob!“ so ga pozivali valovi, dobri znanci in se nagajivo zaganjali proti njemu na breg in Janez je vedel, zakaj ga kličejo, umel njih vabilo, kakor da se že davno domenjeni o tem, kar se ima zgoditi.

„Trikrat se prekrižam, Boga in Marijo pokličem na pomoč in vse svetnike, ki me bodo varovali satanovih izkušnjav v zadnjem boju z valovi, v boju z življenjem.“

„Jakob, nespametni Jakob!“ so ga klicali valovi in se rogali njegovemu obupu. Kdo bi se ne smejal neumnemu sklepu lesenega Jakoba. Tu je sklenil končati neveselo življenje, ki se mu je še nedavno ponujalo v vsej obilnosti, a on ga ni umel uživati.

Že dolgo je stopal po ravninici. Slutil je, da bi se utegnili tovariši že vračati iz sol. Lojze bi ga prišel iskat. To bi bilo za izvršitev nespametnega sklepa prepozno. Dragocena in vedno dragocenejša je torej postajala slehrna minuta.

Krene k mostu.

Še enkrat — poslednjič — se mu je pokazalo vse malovredno življenje pred oči v najbolj kričečih barvah in v ne manj kričečih barvah bodočnost. Naprej h koncu! Noga je stopila na most. Storjen je bil prvi korak. Čas hiti. Janez, podvizaj se! Še nikdar v življenju nisi bil izmed najhitrejših. Požuri se vsaj danes, urno stopi na konec trpljenja! — Navzlic tem opominom se ni podvizal, se ni požuril; ni se mu mudilo na konec trpljenja. Seveda: v vsem dosedanjem življenju ni bil nikjer najhitrejši. Korak za korakom je zmerno in premišljeno meril proti sredi mosta. Samozavestno je stopal kakor človek, ki ve, kaj dela.

Voda je zaradi gorskih potokov izpod topečega se snega kalna in valovi so se vedno burneje podili v bregove. Leseni Jakob je zrl topo pred se. Odpiral se mu je že nov, neznan svet. — — —

„Tu doli!“ ga je vabil znani glas. Dvignil je roko in mislil, da se je že prekrižal z njo, šepetal je nekaj z ustni in zdelo se mu je, da kliče vse svetnike na pomoč.

Kmalu popoldne je došel na breg in takoj stopil k vodi, pomočil roko vanjo in čutil, da je nenavadno mrzla.

Tudi sedaj v poslednjem trenutku se je spomnil, da bi ga zeblo tu doli, zmočil bi si obleko — še skoro novo obleko — in tresel bi se mraza kakor nekdanj, ko ga je zalotil dež na paši, pa je trepetajoč mraza in moker do niti prignal živinco domov, a potem je bilo v hlevu tako prijetno in toplo. Spomnil se je torej zopet volička, kobile, biča, pisano barvanih voz, gladke ceste, podirajočih se dimnikov, kakor mu je razlagal Lojze, domislil se je še jezičnih Podbrežank in Podbrežanov ter slednjič še nekoga, ki bo poleg župana — strica Volka — najbolj odprte glave, kadar bo — zija . . .

„Beži, izkušnjavec!“ zajeca, in roka mu krčevite stisne železni oklep ob robu mosta, kakor da ima že v roki bič ter hoče z njim tleskniti, da odžene izkušnjavca stran v begujoče valove: H-i-i-i! Hot! Bistagor!

Spomin na dobo cvetja.

Tedaj ga zgrabi nekdo od zadaj za ramo: „Počakaj, no, Janez, saj se še ne peljamo; bomo se pa. Glej, srčic in jaz sva tukaj z vozom. Prišla sva pote, kakor je pisal gospod ravnatelj!“

Bil je res njegov oče, Tegelj Gašper iz Podbrega, poleg njega oče Volek z Lojzerom, nedaleč za njimi se je bližal pa Namretov.

Kje so se vzeli tako nenadoma? Leseni Jakob je mislil, da se že bori v reki s kalnimi valovi. Sam ni vedel, koliko časa se je mudil v mislih doma med svojimi najljubšimi znanci v hiši in v hlevu, Kaj bi se zgodilo z njim šele potem, ko bi priplavala predenj zvrhana skleda z ocvirki za-beljenega krompirja ali celo krompirjevih žgancev s kislim zeljem? —

Lojze ga je pogledal hvaležno in rekel: Saj sem vedel, da ne boš druge ko tukaj.“ V srcu ga je veselilo, da niso zamudili, zakaj položaj lesenega Jakoba sredi mosta mu je govoril dovolj očitno, da bi bil tovariš učinil, če že ne sramote, vsaj grozno budalost.

Leseni Jakob je gledal topo nepričakovane svoje drage in odgovarjal na vsa vsa vprašanja samo z odločnim: „Mhm!“ —

Imel je torej tudi on trenutke, ki so bili zanimivi za druge, doživel je svojo povest.

Doma ni bilo tako hudo, kakor se je bal, pa tudi ne tako gladko, kakor je naprej razlagal Lojze. Življenje ni sam med, pa tudi ne sam pelin. Dež in božji blagoslov rosita na dobre in hudobne, in sreča obišče danes ubožca, jutri bogatina.

Natihem so si sicer vrstniki Lesenega Jakoba, sosedje in sorodniki, šepetali toinono, kar Janezu ni bilo všeč, toda naravnost dražiti se ga vsaj prve dni ni upal nihče. Podbrežani so namreč računali prav za sigurno, da bo pri novi volitvi za župana izvoljen Tegljev Gašper. Takemu človeku pa ni, da bi se zamerjal že naprej.

Županil sicer ni Gašper Podbrežanom niti pozneje nikoli, a dobro mu je pa le delo, da je bil tako blizu županskega stola. Tudi Janeza je oju-načilo to očetovo odlikovanje.

Žačel je pripovedovati, kako in kaj je v mestu novega, zakaj so šole tako težke in učitelj tako radovedni, da izprašujejo fante celo take stvari, ki jih sami vedo prav dobro.

Posmehovali so se njegovi modrosti, on jih je pa zmerjal v nemškem jeziku: „Dumme, Bengel, Flegel, G sindell!“ (Tepci, cepci, svojati!) Smejali so se mu še bolj, da ga je slednjič jezilo celo to, ker nihče ne razume. Zapodil se je za njimi in ujel napočasnejšega, ki je moral z lastno kožo poravnati lastne in tuje grehe.

Brat France ga je videl večkrat, kako je lovil deco po vasi, in sram ga je bilo, da ni Janez v mestu srečal vsaj — nekaj pameti. Povedal mu je to naravnost, in odgovor je bil: „Pa naj bi mi odgovorili!“

„Kako, če ne znajo?“

„Naj me puste na miru!“

„Pusti jih najprej ti?“

„Kdo? Jaz, ki znam —“

„Pa nauči še druge.“ To priznanje ga je razveselilo. Nasmejal se je široko in dejal: „Veš, kako treba reči?“ In pošepnil mu je na uho: „Dumer Bingel, Flengel, Gesengel.“

France se je začel tolči po kolenih: „Čakaj, ha - ha! Kmalu te bodo zmerjali Podbrežani, če ne nehaš.“

Povedal je dragoceno skrivnost sestri Ivani, ki jo je s primerno pre-membo, kakršna se je bolj prilegala nje ustam, razširila po vasi. To je pomagalo. Poslej je često odmevalo med podbrežskimi kočami: Bingel, bengel — bongell!“ Leseni Jakob je bil pa vesel, da so ga umeli nasprotniki.

Koncem šolskega leta sta se vrnila tudi Volkov in Namretov. Leseni Jakob ju je komaj še poznal. Njegovo življenje se je zopet sukalo po starem kolovozu brez nove nesreče: iz hleva na cesto in v gozd, v trg in zopet v hlev ... Veselil ga je bič, trpežna šiba, krepak pok in vrisk na hribu in na vasi in obilo zabeljenih žgancev s kislim zeljem.

Poznejša leta, ko sta se studenta vračala z vedno večjo trumo vedo-željnih Podbrežanov tovarišev iz mesta in vedno bolj gosposka, da so ju

že stari ljudje začeli vikati, se je obračal leseni Jakob od te družbe v stran, pa izcela kakor nove duri. Dražili so ga še z nemškim bingel-bongel, se mu rogali po stari navadi, on je pa počil z bičem, zavriskal in si mislil: Kaj nam pa morejo? — Nič!

Imel je zadosti novih znancev v hiši in hlevu.

Volkov in Namretov sta nadaljevala in dovršila nauke v mestu. Izpolnila sta nade, ki jih je stavila v njiju pozabljena vas Podbreg. To ime se je pozneje razlegalo večkrat v trgu in celo v deželnem glavnem mestu. Tja so Podbrežani pošiljali vsako leto več vedoželjnih in vedožejnih hčerk in sinov. Od tam so se vračali leto za letom bolj omikani in olikani ter širili napredek med domačini.

Zato pa sedanji podbrežki rod ne ostane pozabljen v zgodovini domače dežele, kakor ni pozabljen — leseni Jakob.

O očeh in ključku.

*Kot zvezdic dveh
oči bil je svet,
v njih drag zaklad
počival je skrit.*

*Pa ključek imel
nekdo je tenak,
ki bil je zvit
in hud čarovnjak. —*

*Zdaj dvignil zaklad
je ključek iz dna —
brez upov srce je,
v očeh pa tema ...*

Tone Rakovčan.

Mlinar Saša.

*Onkraj hišice pod smreko —
tam studenček žubori;
tjakaj Saška vedno vleče,
tam najrajši se mudi.*

*In sosedov striček dobri
mlinček mu postavil je
in v vodo med dva kamena
žlebek mu pripravil je.*

*S palico kali vodico,
s kamenjem gradi ji pot,
dela si čez njo brvico,
hodi tja na izprehod.*

*Voda teče na kolesce ...
Oj, kolesce se vrtil!
Mlinar je zdaj Saša modri —
to velike so skrbi!*

Mica Kepa.

